

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 363
סיון תשפ"ג

מוקד העירוב
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

לכן הוא עבד לפנות את העפר והחפץ הצמודים לפני הלחי, עד שרואים כעת גם את החלק התחתון שלו.

דין מחיצה לד' טפחים, והד' שלפני הלחי

אבל לפי מה שלמדנו עדיין יש מקרים שלא מספיק לפנות צמוד ללחי אלא צריך לפנות גם שטח לפניו. ודין זה נלמד מכמה מקומות, וכמו שכתב

העירוב בצד ימין והקרקע גבוהה ביחס ללחי

רש"י (עירובין דף ה) "אין מחיצה לפחות מד' טפחים", כלומר שאם אין שטח לפני המחיצה, וה"ה לפני הלחי שיש לו דיני מחיצה, אינו נחשב חוצץ וגודר. וכגון חריץ באדמה בעומק י' טפחים שמבדיל בין שתי חצרות, אם אין ברחבו בפנים ד' טפחים, אין הקירות של החריץ עושות מחיצה, וביאר החזו"א (בגליונות לחידושי

הגר"ח פ"ד משבת ה"ט) שכיון שאינו נחשב מחיצה כלפי תוך החריץ, שהרי אין מחיצה לפחות מד' טפחים, ממילא אינו יכול לגדור גם את השטח של החצר למעלה, כי אינו מחיצה במקומו.

לפ"ז ה"ה בלחי שנמצא בתוך שקע, שבשקע אין ד' לפניו, אין לו שיעור מחיצה של לחי ואינו כשר. ויש להוסיף, שאע"פ שבמקרה המדובר כאן הגביהו את הקרקע רק בצד הפנימי [השמאלי בתמונה] שהוא הצד של העירוב, ולא הגביהו מכל הצדדים, וא"כ הקרקע שהלחי נמצא בה היא רחבה ד' טפחים, בכל זאת כיון שכלפי שטח העירוב אין שיעור מקום ד' טפחים, הרי הלחי אינו גודר שיעור מקום, ואינו כשר. [ולגבי מחיצה היה פתרון לומר גוד אסיק מהצד החיצוני, שהוא יכול להועיל גם כלפי שטח העירוב הגבוה ממנו, כמו שמבואר בשו"ע (סי' שס"ב ס"ב) שגידוד ומחיצה מצטרפים לי' טפחים, שמסתכלים מהצד החיצוני, אע"פ שמהצד הפנימי יש רק מחיצה ה' טפחים. אבל לגבי עמוד של צוה"פ או לחי שהוא כמו עמוד, לא מועיל שיש י' מבחוץ, ואין בזה אפשרות של גוד אסיק, ולכן אם אין י' מהצד הפנימי אינו מועיל. ובמקרים כאלו צריכים לפנות שיהיה קרקע נמוכה בשטח של ד' טפחים לפני הלחי, וכיון שהלחים שעושים היום הם בדרך כלל בגובה 110 ס"מ, [כדי שאם יתכסה מעט עדיין ישאר שיעור גובה י' טפחים]. א"כ במקרה כזה צריך שבד' טפחים שלפני הלחי לא יעלה לגובה יותר מטפח מהלחי, כדי שישאר בלחי גובה מטר מעל גובה הקרקע שלפניו. [וזה הענין שהוזכר בגליון הקודם בצוה"פ שנעשית במורד של מדרגות, שצריך שהלחי יהיה בגובה י' כלפי המדרגה שלפניו].

יש להוסיף שהבעיה הזו היא רק ביחס ללחי, אבל ביחס לעמוד אין בעיה זו, כי גם אם נחשיב את התלולית שלפניו כחריץ שאין בו רוחב ד', הוא יכול לגדור גם את השטח שלפני החריץ, כי העמוד גבוה ויש בו גובה י' גם ביחס לשטח הגבוה. וכל הבעיה היא רק כלפי הלחי שאין לו מספיק גובה בשביל שיהיה י' ביחס לשטח הגבוה שלפניו.

החוט שבראש העמוד גלש לצד בגלל התקנה לא טובה

בישוב אחר עברנו כדי לבדוק את העירוב, ושם מדובר בעירוב ברמה בדיעבד ממש, גם ביחס לעירובי הרבנות הוא לא מתוחזק כראוי, אלא שבכל זאת יש ענין להציל יהודים מחילול שבת, לעזור שלפחות בדיעבד

החוט גלש לצד כי לא היה יו והעמוד דק

יהיה להם עירוב. נכנסנו לשוב ועברנו לאורך קו העירוב, ראינו חוטים שאינם מתוחים, ראינו עמודים עקומים, שעל זה הם מסתמכים על שיטות דחוקות המקילות בעמוד עקום וחוט שוקע. תוך כדי שאנו עוברים וחולפים על פני עשרות עמודים, שמנו לב שבאחד מהעמודים יש שינוי קטן,

ביו"ט יש דיני תחומין למרות שהטלטול מותר

בימים אלו שאנו עומדים לקראת חג השבועות, מתרבות השאלות בדיני התחומין. כידוע הלכות תחומין נוגים גם ביו"ט, ואינם כדיני הוצאה וטלטול חפצים שהותר ביו"ט לצורך. להרבה אנשים זה עושה בלבול, כיון שהם רגילים שאינם מטלטלים בשבת, ואילו ביו"ט מותר לטלטל, הם יוצאים בשמחה עם העגלות והמאכלים, ומרגישים חצי יום חול, היום מותר לצאת עם הדברים גם בלי עירוב. ומתוך כך, הולכים גם לישובים קרובים במרחק חצי שעה או יותר, ולא שמים לב שאיסור תחום נוהג גם ביו"ט, כמבואר במשניות במסכת ביצה, שהוזכרו כמה אופנים שלא לקחת ביו"ט חפצים מחוץ לתחומם. וכן בשו"ע (סי' תט"ז ס"ד) כתב שאיסור תחום נוהג גם ביו"ט.

בערב חג השבועות יש הרבה שאלות בדיני תחום

לעומת זאת יש גם הרבה מהציבור שמודעים להלכות אלו, וכבר מלפני שלש שבועות התחלנו לקבל טלפונים מאנשים שמתכננים היכן יתארחו בחג השבועות, ובידרו האם יכולים ללכת בחג ממקום למקום. ויש להבדיל בין שני מצבים שדינם שונה. יש ששואלים ללכת לפני החג להתארח לסעודת חג ולהישאר ללמוד כל הלילה, ורק אחרי התפילה לחזור לביתם. ובדרך כלל כך עושים הבחורים שהולכים לפני החג לשיבה ונשארים עד הבוקר, ואחר כך חוזרים. לעומת זאת יש משפחות שהולכות להתארח, וגם הם מעדיפים להגיע לפני החג למקום האירוח, שע"ז יכולים צד אחד להגיע ברכב, ואחרי הסעודה חוזרים ברגל. מבחינה הלכתית יש הבדל גדול בין שני המקרים, כיון שאם הולכים רק בבוקר, כמו במקרה הראשון, יש אפשרות להניח עירוב תחומין רחוק עד אלפיים אמה מקצה העיר שנמצא בו, ומדין "עיר שלן בה" יש לו את שתי הערים [לפי כללי ההלכה ואכמ"ל]. משא"כ במקרה השני שחוזרים בלילה אחרי הסעודה, אין את הקולא של "עיר שלן בה", כיון שלא לן [ישן] במקום ההוא, ויש לו רק תחום של עיר אחת, והיא העיר שבה מונח עברו עירוב תחומין, ויש הרבה מקרים שאי אפשר להתיר את ההליכה גם עם עשיית עירוב תחומין, כי המקום שמתארח רחוק מהעיר שבה העירוב יותר מאלפיים אמה.

בכל מקרה של שאלה, יש לפנות למוקד הטלפוני, ואין להעתיק תשובה מאחד לשני, כי כאמור יש כמה דברים שנראים לא קשורים לענין התחום, ולמעשה הם משנים את הדין מאוד, לאחד הדין כך ולחבירו אחרת.

עשרות משתתפים בשימוש בהלכות תחומין

בחודש זה יש עשרות אברכים שמשתתפים בלימוד ההוראה בהלכות תחומין, במסגרת "שימוש בבית ההוראה" שע"י "מוקד העירוב". מידי שבוע מתאספים האברכים לעבור על החישובים של הערים ברחבי הארץ, עם מפות וטבלאות על כל מקרה, מאיזה מקום שהשואל נמצא, ולאיזה מקום הוא רוצה ללכת, איזה עירוב תחומין יכול להתיר לו, ולאיזה מקומות הוא לא יכול ללכת גם עם עירוב תחומין. בשבוע הקרוב ייערך בעז"ה מבחן לקבלת היתר הוראה, מתוך המשתתפים ייבחרו משיבים חדשים שיצטרפו לתת מענה הלכתי מהודר לשואלים הרבים. יתן ד' שנוכח לכוון לאמיתה של תורה ולהורות את בני ישראל "את הדרך ילכו בה" כהלכה.

חידשו את שביל העפר וזה הקטין את גובה הלחי

במסגרת הבדיקות בעירובים ברחבי הארץ, עברנו בעירוב שנעשה במקום שהרבה מגיעים אליו, ומלבד הבדק השבועי יש עוד ת"ח שמגיע מידי פעם לעבור ולהוסיף עליו ברמת הכשרות. וכעת בעקבות עבודת עפר שנעשו סמוך לגבול העירוב ששינו את פני השטח, נפגשנו בהלכה מצויה, שקשורה לדברים שהתבארו בגליון הקודם. בקטע הזה של העירוב, העמודים היו סמוכים מאוד סמוך לשביל שבקצה העירוב, ובחידוש השביל הוסיפו עליו שכבות עפר וחפץ, שהגיעו עד העמוד ממש. האחראי המסור הבחין שהלחי התכסה בחלק התחתון בעפר וחפץ, ודבר כזה פוסל את הלחי, כיון שצריך שיהיה בו גובה י' טפחים, ושיעור זה נמדד מעל פני הקרקע, אבל מה שטמון בקרקע אינו מצטרף לשיעור מחיצה ושיעור לחי.

היכינו ל"שבת עירובין" - פרשת שלח, פרשת המקושש - נתחזק מולנו - פרטים יבואו

והחוט אינו מעל העמוד. עצרנו ויצאנו לבדוק מקרוב, ואכן החוט היה מהצד, במצב פסול ממש.

במקרה זה הסיבה לכך היא, כיון שמתוך הרצון לחסוך הם עשו עמודים דקים, בעובי 3 ס"מ, שנקרא בשפת בעלי המלאכה צול אחד [במקום העובי המקובל 3 צול], ועליו הם לא יכולים לעשות וי, אלא עשו ברזל אחד בראשו, ואז צריכים לכוך את החוט מסביב לברזל, ואין לו מספיק תפיסה טובה. וכיון שבישוב הזה היו חוטים רפויים ולא מתוחים, ובנוסף רוחב העמוד אינו רחב, לכן החוט התחיל להשתחרר ולרדת לצדי העמוד. משא"כ אם עושים עמוד רחב, הרי גם כשהחוט קצת מתרופף אינו מגיע לשפת העמוד ואינו יורד לצד. וכן צורת וי מוסיפה לתפוס את החוט משני הצדדים, ואינו יכול לצאת לצד, אלא אם הקשירה נעשתה בצורה לא נכונה. מיד הוצאנו מהרכב את הכלים המתאימים, ושחררנו את החוט, והבאנו אותו למצב שיהיה מעל העמוד, ויהיה כשר לפחות לשיטות המקילות.

ממקרה זה למדנו חלק מהסיבות שיש להקפיד על הכללים המקצועיים, שיהיה עמוד ברוחב המקובל, עם וי שתופס את החוט משני הצדדים, ועוד כמה כללים חשובים שבסודות המקצוע, שנקבעו ע"י מומחים במשך עשרות שנים. כי מי שעושה שינויים וחוסך לפי רוחב השגתו, יש הרבה תקלות שיכולים לצאת מכך, עד כדי שהעירוב לפעמים פסול במשך זמן רב, מחוסר שימת לב, ולא יודעים לעמוד על כך.

הודעה על דירה שהושכרה לגוי, עירנות הציבור

בשבוע שעבר קיבלנו פתאום טלפונים מהרבה תושבים בעיר בני ברק בשכונת זכרון מאיר, והודיעו בדחיפות על דירה במרכז העיר שהשכירו אותה לעובדים זרים סינים, והם פוסלים את העירוב של כל השכונה, [ואפילו כל העיר], עד שישכרו את רשותם, כמבואר בשו"ע (סי' שפ"ב ס"א). דבר ראשון שמחנו מאוד על העירנות שהתפתחה בציבור, שזה בעצם האפשרות היחידה לפקח על הענין, כי האחראי אינו יכול לדעת מה קורה בכל בנין בשכונה, ורק ע"י שהשכנים עירניים להודיע במקרה שהגיע דייר חדש גוי או מומר, ומודיעים לאחראי שיבצע את השכירות כהלכה, אפשר לשמור על הכשרות ברמה טובה.

הגענו לבנין ובררנו מי המשכיר, והתקשרנו לברר אצלו מה ההסכם איתו כדי לדעת איך לעשות את השכירות, האם לשכור מהגוי עצמו, או שאפשר לשכור מהמשכיר. השכירות מסינים היא שכירות קשה, כיון שהם פחות מבינים את השפה ויותר חוששים ונמנעים מדברים חשודים. אלא שבשו"ע (שם סעיף י"ח) כותב שאם המשכיר יכול לסלק אותם, או יכול להניח אצלם חפצים, אפשר לשכור מהמשכיר, ואז אפשר לעקוף אותם ולהתיר את רשותם בלי לדבר איתם. המשכיר שמע את הבקשה, ואמר שהוא כבר סידר את הענין. שאלנו אותו כיצד. והוא אמר שלפני כן הוא שאל אברך שגר באותו רחוב והוא ג"כ מתעסק בעירובים, והוא אמר לו שיניח בדירה חפץ בדירה, וכך הוא עשה. אם כן מה אנו רוצים ממנו.

טעות נפוצה שמניחים חפץ ולא שוכרים ממנו

והנה בענין זה יש טעות נפוצה, שכדאי לבאר את ההלכה הזו במסגרת הגליונות האלו, המביאים את ההלכות לכלל ישראל. בענין חפץ המופקד ביד הגוי יש שני מצבים, יש אופן שמניח חפץ שאסור לטלטלו או כבד שאין דרך לטלטלו, והוא מועיל מדין "תפיסת יד", והיינו שאז הגוי טפל לבעל המקום. אבל יש לדין הזה כמה הגבלות שמחמתם אי אפשר להשתמש בו בדרך כלל, אחד מהם שהענין של תפיסת יד של בעה"ב היא לעשות אותו טפל לדירת בעה"ב, ולהיטפל אינו שייך אלא רק כשבעל הדירה גר בתוך העירוב, אבל במקרים שהמשכיר גר במקום אחר, לא שייך שיהיה טפל אליו. ואין אדם אחר יכול להניח חפץ, כי ההיתר של תפיסת יד הוא רק בבעלי הדירה. [ועוד שלדעת הרמ"א ההיתר הוא רק כשהעירוב מונח בבית בעלי הדירה, ולא בבית האחראי על העירוב, אמנם החזו"א חולק ע"ז]. לכן בהרבה מקרים לא מועיל ההיתר של תפיסת יד כלפי עירוב השכונה.

יש אופן אחר שהנחת החפץ היא מדין "שכירו ולקטיו", ובזה לא צריך שהחפץ יהיה חפץ כבד, ואפשר גם דבר שאפשר לטלטלו, ולא רק המשכיר בעל הדירה יכול לעשות את הפתרון הזה, אלא גם אדם אחר יכול להניח את החפץ אצל התושב, וע"ז המפקיד נחשב "שכירו ולקטיו" [כמו פועל של הגוי שיכול להשתמש מעט בבית הגוי, והקילו חז"ל שהוא יכול להשכיר ולהתיר את דירת הגוי שלא מדעתו]. וזה מה שעשה אותו אדם, שהניח שם כפפות בדירה של הסינים, דבר שאינו מוקצה, וזה מועיל רק להיחשב שכירו ולקטיו.

אבל השלב הזה להיות שכירו ולקטיו, הוא רק חצי תהליך, כי עיקר הענין הוא שהקילו חז"ל שאפשר לשכור משכירו ולקטיו במקום מהבעלים הגוי עצמו, אבל לא מספיק להיות שכירו ולקטיו. לכן הפתרון של הפקדת

חפץ הוא רק שלא צריך לדבר עם הגוי על שכירות שזה דבר קשה, אלא מדברים איתו על הפקדת חפץ, ואפילו לא בשביל עירוב אלא לצורך שמירה בלבד, ואחר כך המפקיד משכיר את דירתו [לענין עירוב] ללא ידיעתו. אבל אם רק הניח חפץ ולא השכיר, לא עשה את עיקר ההיתר.

מה יקרה אם הגוי יזרוק את החפץ

אמנם זה לא דבר מוחלט לכל הפוסקים, כי בשו"ע (שם סי"ב) הביא שיטת רש"י שאם מערבים עם השכירו ולקטיו זה מתיר את דירת הגוי. והוסיף המשנ"ב (ס"ק מ"ב) שגם אם היהודי שהפקיד את החפץ אצל הגוי אינו גר בתוך העירוב, ואפילו הוא בעיר אחרת, מועיל לזכות לו את הפת של העירוב וע"ז הוא כביכול מערב את דירת הגוי שנמצאת כאן. לפ"ז גם מי שעשה רק הנחת חפץ ולא השכיר, עדיין יש לו בדיעבד על מי לסמוך, אם הוא מזכה את העירוב גם למי שהפקיד את החפץ. [ולכן בנוסח העירוב של מוקד העירוב, נוסף בזיכוי הפת, שמזכים גם לכל מי שיהיה שכירו ולקטיו של גוי או מומר שיהיה בשטח העירוב]. אך זה לא הפתרון שנכון לעשות, אלא לכתחילה ימשיך את התהליך וישכיר את המקום.

ובמציאות שבזמננו יש להוסיף שמעיקר הדין צריך להוסיף להשכיר את דירת הגוי, כיון שיש חשש שהגוי יזרוק את החפץ במשך הזמן, ואז המפקיד כבר לא שכירו ולקטיו, ובטל ההיתר, כמ"ש השו"ע (שם סעיף י"ד). וכמוכן אי אפשר לדעת מתי זה יקרה. משא"כ אם הוא משכיר את רשות הגוי בצורה שקובע זמן, שיהיה מושכר למשך שנה או עשרים שנה, אז גם אם סילק את החפץ לא בטל ההיתר, ולכן כתב המשנ"ב (שם ס"ק מ"ח) שיקפיד לעשות את השכירות לזמן קצוב. ובזמננו שהנחת החפץ אינה רשות כללית להניח כל דבר, אלא רק לחפץ הזה כל זמן שהוא קיים, וכשזורק את החפץ מבטל את הרשות להשתמש, חייבים להשכיר את רשות הגוי לאחר הנחת החפץ.

הדין הזה אינו ידוע בציבור, ורבים מניחים חפץ ולא משכירים את הרשות. לכן אנו מדגישים כאן שהצורה הזו אינה מועילה לכתחילה, ולאחר זמן היא נפסלת גם מעיקר הדין. אלא יש להשכיר את רשות הגוי על ידי קנין כסף עם אדם אחר, ולקבוע זמן שיחול למשך שנים רבות.

אפיפון שנתפס על חוט העירוב

דבר נוסף שהיה בשכונה הנ"ל, באחת מצורות הפתח שבתוך השכונה נתפס אפיפון שהילדים שיחקו בו, האפיפון הסתבך בחוט העירוב ולא יכלו להורידו, מתוך כך הם התייאשו ממנו, והשאירו אותו על החוט. גם במקרה זה התקשרו אלינו אברכים להודיע על התקלה, אך הוסיפו בצורת שאלה, האם באמת יש בזה בעיה, או שמא אפשר להשאיר כך את המצב.

התשובה היא שהאפיפון מצד עצמו אינו בעייתי, גם אם הוא יעמוד על החוט זה לא מקלקל את צורת הפתח. אבל יש בעיה אחרת פרקטית, שהאפיפון גורם לחוט שיתנדנד ברוח בצורה משמעותית, כיון שהוא מתנגד לרוח הרבה יותר מהחוט, ואז הבעיה היא מצד חוט שאינו עומד במקומו ברוח מצויה, שהמשנ"ב (סי' שס"ב ס"ק ס"ו) הביא בזה מחלוקת הפוסקים. לכן יש להוריד את האפיפון מחוט העירוב, וכן הדין בשאר דברים הנתפסים על החוטים.

הזהירות בטלטול ובעירוב של הג"ר שלום שפיצר זצ"ל

בחודש זה נסתלק לבית עולמו הג"ר שלום שפיצר זצ"ל, ת"ח חשוב שהיה גר בלונדון והגיע לארץ לפני כשש עשרה שנה, והתגורר בבני ברק, בתוך שטח העירוב שמוקד העירוב אחראי עליו, ובכל זאת הוא עשה עירוב קטן מהבית שלו לבית הכנסת, וגם עזרנו לו כשהיה צריך עזרה בתיקון. ותמך סברנו שהוא עושה כך כדי לטלטל בעירוב מהודר.

בימי השבעה סירר בנו שליט"א, שאף פעם הוא לא טלטל, והוא לא עשה כן כדי לטלטל, אלא שיש מצוה שיהיה עירוב, כמ"ש בגמ' (עירובין דף סח.) מבואה דאית ביה גברי רברבי לא ליהוי ביה עירוב [בתמיה]. כשהוא עלה לארץ כבר היה כבן שבעים, והוא טרח ועשה הכל לבד, והיה עובר על העירוב כל יום שיש, וטורח בתיקונו בשביל המצוה, בלי שהיה זקוק לכך לעצמו. ועוד הוסיף בנו שבכל שבת כשהיה יוצא מהבית, היה בודק את הכיסים שאין לו שום חפץ, והוא לא זוכר פעם אחת שלא בדק את כיסיו, למרות שהיה יוצא רק לבית כנסת הסמוך שנמצא בתוך העירוב שהוא בעצמו בדק בערב שבת. וזאת בנוסף שהיה מקפיד שלא להכניס דברים לכיס בשבת. רואים מזה את גודל הזהירות שלו בענין הוצאה, וזה לא היה ענין של חומרא שבחומרא, או חשש סתם. אלא שהוא הרגיש את השבת בכל מה שהיה יכול, והיה שמח לעשות את השבת בכל פרט. והדברים נוראים, תנצב"ה.